

ВИЯВИ ЕКСТРЕМІЗМУ В МОЛОДІЖНИХ РУХАХ

Черкашина Тетяна Олександрівна – викладач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Херсонського державного університету.

У статті розкриваються поняття «екстремізм», «молодіжний екстремізм» як масові явища останніх років, висвітлюються основні сфери та форми вияву екстремізму, чинники, причини та мотиви екстреміських настроїв та виявів в молодіжних рухах.

Ключові слова: екстремізм, молодь, молодіжні рухи, екстремальні настрої

Сучасне українське суспільство переживає період реформ й трансформацій у всіх сферах життя, намагається створити ринкову економіку, розбудувати незалежну, правову державу, сформувати демократичне, громадянське суспільство.

Сучасні реалії політичних явищ, умови світу, що швидко змінюється, та тенденції трансформаційних процесів змушують український народ, у тому числі й молоде покоління, не залишатись осторонь.

Але маючи недостатній життєвий досвід і все частіше відчуваючи на собі невідповідність між декларативністю проголошуваних у суспільстві прав і реальних можливостей їхнього здійснення, сучасна молодь почуває себе уразливою в політичних баталіях суспільства, нерідко вступає в конфлікт із законом, втягується в асоціальні, криміногенні та екстремістські угруповання та рухи.

З огляду на гостроту та актуальність такого соціального явища як екстремізм, це питання вивчається багатьма сучасними науками, зокрема психологією, політологією, соціологією, педагогікою, соціальною психологією,

кримінологією. Вивченню сутності екстремізму присвячено праці К.Ріплі, А.Мінахана, Ю.Меновщикова та ін., дослідженнями молодіжного екстремізму та його виявами серед молоді та молодіжними угрупованнями займаються С.Беліков, Ю.Зубок, А.Козлов, В.Чупров.

За словами В. Головенько, «молодь завжди була, є і буде тією специфічною соціальною групою, якій притаманний пошук свого «я» і свого місця в суспільстві, безкомпромісність, нетерпимість, прямота, максималізм, оголеність почуттів і жага життя. Це все, звичайно, штовхає й українську молодь... до пошуку шляхів виходу до кращого життя за допомогою своїх громадських структур» [1, с. 99].

Структура організації, що формується в процесі діяльності учасників молодіжних рухів, забезпечує їх розподіл для реалізації конкретних функцій, реалізуючи які, молоді люди стають суб'єктами регуляції індивідуальних та групових взаємодій для досягнення цілей, які ставить перед собою молодіжний рух. У рухах, що мають екстремістські настрої, члени яких пропагують та здатні на асоціальні дії, молодь виступає переважно в якості об'єкта цілеспрямованого впливу. Тобто, її діяльність спрямовується, власна активність обмежується відповідно до цілей руху.

Сьогодні молодіжні рухи намагаються виконувати організуючу роль у процесі взаємодії молодого покоління із старшим, є основою формування молодіжних культур і стилів життя, що пізніше поширять свій вплив на культуру та спосіб життя суспільства в цілому. Молодіжні рухи також є засобом привернення уваги суспільства до потреб молоді та пристосування суспільства до цих потреб. Важливим аргументом, без якого важко розраховувати на успіх в державотворенні, є розуміння ролі молоді, молодіжного руху в житті країни, бо, як уважає В.Барабаш, «історичний розвиток суспільства значною мірою залежить від того, наскільки використовується такий дієвий чинник суспільно-політичного функціонування як молодь, її громадські організації. У всі часи та у всіх народів молодь була в

авангарді громадських рухів, своєрідним каталізатором суспільних перетворень» [2, с. 1].

У моменти значних потрясінь та переломів, пов'язаних з істотними деформаціями умов життя людей, неясністю життєвих перспектив, зокрема для молоді, загострення протиріч, екстремізм стає однією із найнебезпечніших характеристик суспільного життя.

Беручи до уваги актуальність явища молодіжного екстремізму в останні роки, в своїй статті ми намагались зосередити увагу на наступному: розкрити сутність понять «екстремізм» та «молодіжний екстремізм; дослідити сфери життєдіяльності, в яких найчастіше виявляється молодіжний екстремізм та форми цього вияву.

Екстремізм – це гостра проблема сучасності, яка знайшла, на жаль, своє відображення і в молодіжному середовищі. Особливо прикро й страшно усвідомлювати, що саме молодь від 18 до 30 років є виконавцями та активними учасниками екстремістських дій, за якими ми спостерігаємо та про які дізнаємося із засобів масової інформації.

В соціологічному словнику подається наступне визначення екстремізму: «Екстремізм – крайній вияв радикалізму. Суть екстремізму зводиться до помсти суспільству, владі в особі її окремих представництв за своє відчуження від політичного, соціального та економічного життя суспільства [3, с. 72].

В Законі Російської Федерації «Про протидію екстремістській діяльності» подається таке визначення: «Екстремізм – схильність до крайніх поглядів і дій, переважно в ідеології та політиці. Екстремісти виступають проти існуючих суспільних структур та інститутів, намагаючись підірвати їхню стабільність, розхитати і ліквідувати їх силою заради своїх групових цілей» [4].

А.Козлов характеризує екстремізм як «агресивну поведінку, найбільш істотними характеристиками якої є, по-перше, нетерпимість до думки опонента, орієнтованого на загальноприйняті в даному суспільстві норми, по-друге, схильність до прийняття крайніх(силових) варіантів розв'язання проблем, по-третє, неприйняття консенсусу як цінності й ділового інструмента щоденної

діяльності, по-четверте, неприйняття прав особистості і її самої як самоцінності» [5, с. 13-14].

Молодіжний екстремізм як масове явище останніх років виражається в неповазі до чинних у суспільстві правил і норм поведінки або в запереченні їх.

Російські науковці Ю.Зубок та В.Чупров вважають молодіжну екстремальність сутнісною ознакою свідомості та поведінки молоді, яка має соціально - групову специфіку [6, с. 47].

Сьогодні в Україні діють молодіжні угруповання та рухи, що позиціонують свою діяльність як екстремістську. Найбільш активними та агресивними вважаються українська філія світової екстремістської мережі «Кров і Честь», рух «Біла Влада - Скінхед Спектрум», неформальні об'єднання та рухи нацистів, пацифістів, неофашистів, панків, організації релігійних фанатиків тощо. Але це зовсім не означає, що екстремістськими можуть бути тільки ті рухи, які відкрито позиціонують таку свою спрямованість. Екстремістські настрої та вияви можуть спостерігатися в будь-якому молодіжному русі, навіть волонтерському, правозахисному чи екологічному; вони залежать не тільки від спрямованості діяльності руху, від його мети та цілей, але і від мотивів участі молоді в рухах.

Молодіжний екстремізм може виявлятися в різних сферах життєдіяльності, таких як економіка, політика, культура; у стосунках – сімейних, міжнаціональних, виробничих, а також в методах досягнення переваги та домінування в співтовариствах і субкультурах – злочинних, модерністських та ін.

У політичній сфері екстремізм молодіжних рухів наявний як вияв недовіри державним та громадським структурам (політичний нігілізм), у запереченні та опорі сформованим суспільним структурам та інститутам, намагаючись підірвати їхню стабільність, як правило, силовими методами. Для цього екстремістські рухи проводять акції громадської непокори, мітинги, терористичні акти, агітацію, використовують методи партизанської боротьби. Своїм політичним діям члени молодіжних рухів надають виняткового

значення, бо вони викликають резонанс в суспільстві, обговорюються у ЗМІ тощо. На сьогодні політично активними молодіжними угрупованнями є рухи пацифістів, скінхедів, панків та інші. Також екстремальні настрої можна спостерігати і в молодіжних крилах політичних партій, і в легалізованих молодіжних організаціях національно-патріотичного, націоналістичного та опозиційного спрямування.

Екстремізм у сфері культури виявляється, по-перше, в знищенні історичних і культурних пам'яток, предметів старовини, по-друге, в пропаганді насильства, цинізму та жорстокості, по-третє, у виявах вандалізму. Найчастіше цим займаються неформальні молодіжні субкультури, малюючи графіті та символи своїх угруповань на пам'ятках культури та архітектури. Також екстремальність може виявлятися в участі молодіжних рухів або їх членів у багатолюдних та масових заходах, таких як рок-концерти, спортивні заходи, де екстремалами плануються масові бійки та заворушення. Останнім часом досить швидко розвиваються екстремальні види спорту, які також активізують діяльність молодіжних угруповань. До категорії екстремальних виявів у сфері культури не можна не віднести алкогольну складову дозвілля сучасної молоді. Саме алкоголь часто стає чинником, який провокує молодь до екстремальних вчинків та дій.

У сфері міжнаціональних, міжконфесійних та національно-етнічних стосунків молодіжний екстремізм знаходить вираження в розпаленні ворожнечі й ненависті між націями й народностями, збройних конфліктах, зіткненнях, зазіханнях на територію сусідніх держав, в атаках геноциду стосовно некорінного населення, представниками інших етнічних утворень. В науковій літературі в межах описів проявів конфліктних міжнаціональних і міжконфесійних стосунків найбільш уживаними термінами є «ксенофобія» та «расизм», вияви яких все частіше фіксуються ЗМІ та установами внутрішніх справ. Серед молоді екстремальність по відношенню до мігрантів (кавказців, циган, афроамериканців та ін.) та до представників інших релігій може виявлятися як спонтанно, під впливом хвилинних ситуацій, так і

організовуватися попередньо [6, с. 46]. Серед організацій, що пропагують расизм, можна назвати «Патріот України» та її молодіжні осередки по всій Україні, які регулярно проводять різні акції, що проходять під расистськими гаслами; для активістів свого руху лідери організують воєнізовані «вишшколи» на покинутих промислових об'єктах, у лісових таборах тощо.

Екстремізм та екстремальні настрої молоді також спостерігаються у сфері освіти, праці, в особистісному та груповому самовизначенні.

В сфері освіти та праці екстремальні настрої молоді можна спостерігати у її відношенні до власної освіти та праці, й освіти і праці як обов'язкової складової достойного життя. Останнім часом серед молоді спостерігається небажання навчатись та працювати, поширюється соціальний паразитизм сучасної молоді. Екстремальність виявляється не тільки у вигляді нігілізму - запереченні загальноприйнятої цінності освіти та праці, але й у виявах фанатизму, що відображується у надзахопленості навчанням та бажанням заробляти гроші будь-якою ціною.

Російські вчені Ю.Зубок та В.Чупров у своїх дослідженнях виявив молодіжного екстремізму не виключали такий мотив участі молоді у рухах, як бажання заробити. За результатами їх досліджень найбільший процент даного мотиву участі припадає на членів опозиційних, правозахисних, екологічних рухів. Зважаючи на це, можна зробити висновки, що вияви екстремізму притаманні не тільки рухам з радикальними та екстремістськими поглядами та цілями, але й іншим рухам, які декларують свою діяльність як «позитивну» в суспільстві – захист прав певних категорій населення, встановлення справедливості, попередження екологічних катастроф тощо [7, с. 82].

На рівні особистісного та групового самовизначення сучасна молодь як чинник обирає фізичну силу, зовнішню привабливість, гіпертрофоване уявлення про себе як месії, віру в те, що може встановити суспільний порядок та справедливість. Такі настрої найчастіше зумовлюють вияви расизму та ксенофобії, коли молоді люди не сприймають представників іншої нації, з іншим кольором шкіри або певними рисами іншої раси, які зовнішньо не схожі

на них або членів їхнього руху. Ці екстремістські настрої притаманні здебільшого профашистським молодіжним рухам, націоналістичним та деяким молодіжним субкультурам (скінхеди, панки тощо).

Зважаючи та узагальнюючи вищезазначене, ми дійшли наступних висновків.

Сучасна молодь зростає в складних умовах перебудови старих цінностей і формуванні нових відносин. Розгубленість, песимізм, який у деяких аспектах переростає в нігілізм, невпевненість у майбутньому, зумовлюють молодіжну агресивність та екстремізм, сприяють поширенню шовінізму та молодіжного криміналу. Тому такі сучасні соціальні явища як молодіжний екстремізм та молодіжні субкультури досить актуальні і потребують глибокого вивчення.

Екстремізм у наш час набуває значення глобальної проблеми людства, адже екстремізм, чи то молодіжний, чи то політичний, чи будь-який інший, стає загрозою міжнародного миру та безпеки, соціально-політичним явищем, об'єктивним чинником міжнародної і внутрішньої політичної та економічної діяльності держави.

Екстремістські вияви в молодіжних рухах залежать від багатьох чинників: спрямованості та цілей самого руху, від екстремальних настроїв учасників руху, і навіть, від віку, статі та зайнятості молодих людей. Але найважливішим, на нашу думку, є мотиви участі сучасної молоді у рухах з екстремістськими цілями. Серед них переважають не тільки підтримка ідейних поглядів руху, але і відчуття на собі соціальної несправедливості й бажання виправити її, погіршення матеріального положення молодих людей та їх родин, неможливість відстоювати свої права конституційними методами.

Досить часто вияви екстремізму пов'язано з протиправними (акти вандалізму) або навіть злочинними (напади та вбивства представників інших рас) діями зі сторони молоді, протидією міліції та владним структурам. В умовах росту активності молодіжних рухів неадекватні дії владних структур різного рівня можуть спровокувати посилення екстремістських виявів в молодіжній середі.

Молодіжний екстремізм виникає як екстремальна форма вияву групової свідомості молоді внаслідок погіршення умов життєдіяльності. В повсякденному житті екстремізм існує у формі настроїв, присутніх у свідомості всіх молодіжних груп та у всіх молодіжних рухах.

Окремі форми екстремізму достатньо швидко можуть перерости в установки, а далі – в усвідомлену чи неусвідомлену готовність до його вияву. Тому в профілактиці та попередженні екстремізму, в тому числі й в молодіжних рухах, не може бути дрібниць.

Вважаємо, що одним із найважливіших завдань у даному напрямі роботи є покращення соціально-психологічного клімату молодіжних колективів, підвищення виховного потенціалу сім'ї, вдосконалення форм консультативно-інформаційної допомоги молодим людям з метою повернення втрачених орієнтирів. Ну і звичайно важливими суб'єктами корекційно-профілактичної роботи з молоддю, схильною до екстремістських виявів є родина, навчальні заклади, соціальні та психологічні служби, групи однолітків та ін. Актуальним залишається також процес удосконалення нормативно-правової та законодавчої бази щодо боротьби з виявами екстремізму в Україні, при цьому роль держави повинна бути не лише в законодавчому забезпеченні та фінансуванні, а також і в розробці технологій попередження й нейтралізації екстремізму.

Література

1. Головенько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів) [Текст] / В.А.Головенько. – К.: А.Л.Д., 1997. – 160с.
2. Барабаш В.В. Молодіжний рух як об'єкт і суб'єкт реалізації молодіжної політики [Текст] / В.В.Барабаш // Український соціум. – 2004. – №1(3). – С.119-130.
3. Конституційне право України [Текст] / за ред. В.Ф.Погорілка. – К., 2000. – 191с.

4. Закон Російської Федерації «О противодействии терроризму» от 06.03.2006 №35-ФЗ [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/terror/>
5. Козлов А.А. Проблема экстремизма в молодежной бреду. Серия «Система воспитания в высшей школе» [Текст] / А.А.Козлов. – М. – 1994. – 29с.
6. Зубок Ю.А., Чупров В.И. Молодежный экстремизм: сущность и особенности проявления [Текст] / Ю.А.Зубок, В. И. Чупров // Социологические исследования. – 2008. – №5. – С.37-47.
7. Зубок Ю.А., Чупров В.И. Самоорганизация в проявлениях молодежного экстремизма [Текст] / Ю.А.Зубок, В. И. Чупров // Социологические исследования. – 2009. – № 1. – С. 78-88.

Черкашина Т.А.

ПРОЯВЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИЗМА В МОЛОДЕЖНЫХ ДВИЖЕНИЯХ

Черкашина Татьяна Александровна - преподаватель кафедры социальной работы и социальной педагогики Херсонского государственного университета.

В статье раскрывается понятие «экстремизм», «молодежный экстремизм» как массовые явления последних лет, освещаются основные сферы и формы проявления экстремизма, факторы, причины и мотивы экстремистских настроения и проявлений в молодежных движениях.

Ключевые слова: экстремизм, молодежь, молодежные движения, экстремальные настроения.

Cherkashina T.A.

DISPLAYS OF EXTREMISM IN YOUTH MOTIONS

Cherkashina Tatiana - Lecturer in Social Work and Social Pedagogy of Kherson State university.

A concept «extremism», «youth extremism» as mass phenomena of the last years, opens up in the article, basic spheres and forms of display of extremism, factors, reasons and reasons, are sanctified extremist mood and displays in youth motions.

Key words: *extremism, youth, youth movements, extreme mood*

Службова адреса, телефон м. Херсон, вул.40 років Жовтня, 27;

Тел. (0552)32-67-60, 32-67-91

Домашня адреса, телефон м. Херсон, вул.40 років Жовтня, б. 15, кв.10

Моб.тел. (095)8181280, дом.тел. (0552) 22-31-84